

Asia: VN/10384/2019 VM212:00/2018

Lausuntopyyntö järjestöjä koskevien valtionavustuskäytäntöjen kehittämistä ja yhdenmukaistamisesta

1 Taustatiedot

Valitse sopivin vaihtoehto

Muu, mikä

2 Ehdotukset järjestöjä koskevien valtionavustuskäytäntöjen kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi

Ehdotus 1: Valtionavustustoiminnassa siirrytään uuteen, valtionavustuskäytäntöjen yhdenmukaisuutta edistävään toimintamalliin.

Tuotonjakoministeriöt siirtyvät valtionavustustoiminnan uuteen toimintamalliin ja ottavat käyttöön sitä tukevat valtionavustustoiminnan verkkopalvelut. Tuotonjakoministeriöt siirtyvät toimintamalliin kehittämisprojekteissa siten, että verkkopalvelut ovat kaikkien käytössä vuoteen 2024 mennessä. Valtionavustuskäytännöt yhdenmukaistetaan valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaiseksi.

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto, 58 järjestöä) näkee, että yhteiseen sähköiseen palveluun siirtyminen edesauttaa järjestöjen yhdenvertaisuutta, lisää läpinäkyvyyttä ja vahvistaa järjestöjen edellytyksiä toimia. Kun valtionavustuksia haetaan samasta paikasta, on järjestöjen helpompi aikatauluttaa hakuja, tukea jäsenjärjestöjä avustuksien hakemisessa sekä kerätä ja tallentaa tietoja hauista. On myös hyvä, että kaikki haettuihin valtionavustuksiin liittyvä tieto on samassa paikassa. Läpinäkyvä toiminta tukee kansalaisten mahdollisuuksia tutustua järjestöihin ja niiden saamiin avustuksiin.

Verkkopalveluiden käyttöönoton suhteen on tärkeä tukea järjestöjä koulutuksin ja työpajoin. Kaikilla järjestöillä ei ole vahvoja digitaitoja, joten palveluista tulee tehdä sellaisia, että kaikki organisaatiot voivat niitä käyttää. Myös kieliversioihin tulee panostaa, niin että tarvittavat palvelut löytyvät myös ruotsiksi ja englanniksi.

Ehdotus 2: Valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta suunnitellaan yhdessä uudella tavalla.

Tuontajakoministeriöt hyödyntävät valtionavustuksia ja niiden käyttöä koskevaa tietoa uudella tavalla valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa, kuten valtionavustusten kohdentamisessa. Sitä varten tuontajakoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusprosessejaan ja käyttävät yhteisiä verkkopalveluja. Järjestöt ja valtionapuviranomaiset suunnittelevat valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta yhdessä uudessa toimintamallissa, mikä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta ja auttaa ottamaan toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset entistä paremmin huomioon.

Järjestöjen tuottaman arviointitiedon hyödyntäminen päätöksenteossa on EPT-verkoston mielestä tärkeää. Arviointitieto tukee tiedolla johtamista, mutta vain jos se on raportoitu hyvin. Niinpä yhteisten mittareiden ja laatukriteereiden kehittäminen ja käyttöönotto on tehtävä huolella ja laajassa yhteistyössä järjestöjen kanssa.

Järjestöjen toiminta ei ole kaavamaista, vaan monipuolista, moniulotteista ja jatkuvasti kehittyvää. Kansalaistoiminnalle on luonteenomaista se, että toiminnot muuttuvat helposti ja niihin osallistutaan vaihtelevasti. Ollakseen houkuttelevaa esimerkiksi vapaaehtoisille, tulee järjestötoiminnan olla jatkuvassa liikkeessä. Valtionavustusprosessit eivät voi olla liian yksinkertaistettuja, vaan niissä tulee ottaa huomioon kansalaisjärjestöjen henki sekä järjestöjen autonomia. Lisäksi tulee varmistaa, että pieniltä järjestöiltä ja yhdistyksiltä ei odoteta samanlaista työpanosta vaativaa haku- ja arviointiprosessia, kuin suurilta järjestöiltä. Järjestöt ovat eri asemassa sen suhteen, kuinka paljon voidaan vaatia arviointi- ja kehittämisresursseja ja kuinka paljon resursseista ohjautuu esimerkiksi asiakastyöhön.

Yhteisten mittareiden kehittämisessä tulee lisäksi ottaa huomioon se, että kaikella toiminnalla ei saada heti tuloksia. Kun halutaan vaikuttaa esimerkiksi ihmisten asenteisiin ja tottumuksiin, kuten ehkäisevässä päihdetyössä tehdään, voidaan tulos nähdä vasta vuosien päästä.

Uudistuksessa on lisäksi otettava huomioon, että järjestöillä on pitkäjänteisiä tavoitteita. Vuosittain vaihtuvat valtionavustusprosessin tavoitteet voivat hankaloittaa kokonaiskuvan luomista sekä sirpaloittavat toimintaa. Monesti järjestötoiminnassa halutaan vaikuttaa tulevaisuudessa siintäviin haasteisiin.

EPT-verkosto pitää hyvänä sitä, että valtionavustusta saavien järjestöjen avustuskriteereitä yhtenäistetään ja niitä pyritään kartoittamaan laajasti. Vaikka yhteisten mittareiden tekeminen on haastavaa, voivat ne tehdä näkyväksi järjestöjen tekemän työn sekä saavutetut tavoitteet.

Ehdotus 3: Valtionavustustoimintaan osallistuvien toimielinten tehtäviä ja toimintatapoja yhdenmukaistetaan.

Tuontajakoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusten arviointiin ja valtionavustustoimintaan liittyvien neuvottelukuntien, toimikuntien ja jaostojen tehtäviä ja toimintatapoja soveltuvin osin.

Tehtävien ja toimintatapojen painopiste on jatkossa valtionavustuspolitiikan arvioinnissa, valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa ja yhdenmukaisten valtionavustuskäytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä. Tarkoituksena on lisätä valtionapuviranomaisten ja järjestöjen välistä viestintää ja vuorovaikutusta.

EPT-verkoston mielestä on ensiarvoisen tärkeää, että järjestöjen vaikuttamismahdollisuudet valtionavustuksien arviointiin ja avustustoimintaan säilyy. Vaikuttamismahdollisuuksien tulisi olla järjestöille samanlaisia riippumatta avustusta myöntävästä ministeriöstä. Vaikuttamismahdollisuuksien lisäksi tulee varmistaa toimiva viestintä ja vuorovaikutus sekä huomioida järjestöjen erilaisuus. Myös pienten järjestöjen tulisi voida saada äänensä kuuluviin sekä saada tarvitsemaansa neuvontaa.

Läpinäkyvyys neuvottelukuntien kokoonpanossa on kannatettavaa. Neuvottelukunnissa tulisi olla mukana järjestöjä eri sektoreilta, mutta myös eri alueilta. Sen lisäksi valtakunnallisten järjestöjen sekä järjestöverkostojen tietotaitoa tulisi hyödyntää.

Ehdotus 4: Järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjä yhdenmukaistetaan mahdollisuuksien mukaan.

Tuotonjakoministeriöt yhdenmukaistavat järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjään. Yleisavustuksilla rahoitetaan järjestöjen varsinaisen toiminnan bruttokustannuksia. Tuotonjakoministeriöt luovat yhteisen tavan arvioida, miten järjestön kokonaisvarallisuus vaikuttaa valtionavustusten harkinnassa ja myöntämisessä. Tuotonjakoministeriöiden erilaisia omarahoituskäytäntöjä selvitetään lisää ennen ehdotuksen toteuttamista.

EPT-verkosto näkee, että järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjä tulee kehittää, mutta samalla järjestökentän heterogeenisuus tulee ottaa huomioon. Järjestöt ovat keskenään hyvin erilaisia, kun vertaillaan esimerkiksi järjestöjen omaa varallisuutta, varainkeruun edellytyksiä ja resursseja sekä kykyä varautua muutoksiin. Osalla järjestöistä on toimintaan liittyen useita keinoja tehdä varainhankintaa, kun taas joidenkin järjestöjen mahdollisuudet tehdä varainhankintaa ovat vähäiset.

Mikäli oma varallisuus ja varainhankinta ovat tulevaisuudessa avustusten edellytyksiä, rajautuvat jotkin järjestöt kokonaan avustusten ulkopuolelle. Pienten kansalaisjärjestöjen ja yhdistyksen näkökulmasta tämä on merkittävä näkökulma.

Järjestöjen yhdenvertaisuuden näkökulmasta tuotonjakoministeriöiden käytännöt tulee vähitellen yhtenäistää. Yhtenäistämistä tarvitaan varainhankinnan, oman varallisuuden ja omarahoituksen määrittelyssä sekä esimerkiksi lahjoitusten kirjaamisessa. Käytäntöjä tulee kuitenkin uudistaa niin, että ne aiheuttavat mahdollisimman vähän muutoksia hallinnossa ja taloudenpitoon liittyvässä resursoinnissa. Kannatettavaa on, että talousraportointia sekä kevennetään, että annetaan järjestöille mahdollisuuksia lisätä kuvailutietoja dokumentointiin. Digitaalinen uudistus raportointiin liittyen on tarpeen.

Ehdotus 5: Järjestöjen toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita yhdenmukaistetaan.

Tuontajakoministeriöt soveltavat mahdollisimman yhdenmukaisia toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita harkitessaan ja myöntäessään yleisavustuksia järjestöille. Perusteita arvioidaan sekä suunnitellun että toteutuneen toiminnan perusteella. Tuontajakoministeriöt päättävät, kuinka ne soveltavat arviointiperusteita mahdollisine painotuksineen päätöksenteossa.

EPT-verkosto kannattaa yhteisten vastuullisuusperusteiden luomista sekä niiden pitkäjänteistä seuraamista. Hyvä hallinto, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kestävä kehitys sekä kumppanuussuhteet ja yhteistyö ovat teemoja, joita tulee edistää yhteistyössä valtiohallinnon kanssa sekä arvioida säännöllisesti. Yhteisiä eettisiä linjauksia tulee kaikkien toimijoiden noudattaa. Verkoston näkökulmasta varsinkin verkostotyölle ja -kumppanuuksille tulee esimerkiksi toiminnan arvioinnissa jättää tarpeeksi tilaa ja nostaa esiin yhteisiä toimia. Yhteistyö on resurssitehokasta, mutta voi helposti jäädä arvioinnissa pois, mikäli sitä ei erikseen korosteta.

Kuten yllä on todettu, tulee arviointia kehittää yhdessä järjestöjen kanssa ja huomioida järjestöjen erilaisuus. Järjestöjen toiminta ei ole ainoastaan jokaviikkoista ryhmätoimintaa, vaan yhä enemmän toimitaan esimerkiksi verkossa tai mobiililaitteilla. Toiminnassa voi myös korostua projektimaisuus, ja se, että vapaaehtoiset sekä kohderyhmät voivat vaihtuvat tiuhaan. Järjestöille on myös tyypillistä reagoida yhteiskunnan ilmiöihin nopeasti ja hyödyntää hiljaisia signaaleja esimerkiksi auttamistyössä. Yhteistyössä järjestöjen ja valtionavustuksia myöntävien tahojen kanssa tulee löytää uusia keinoja tehdä järjestöjen työ näkyväksi ja tukea yhdessä päätettyjä periaatteita.

Ehdotus 6: Järjestöille voidaan myöntää kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti.

Tuontajakoministeriöt voivat myöntää järjestöille yksi- tai kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti. Kahdeksi vuodeksi kerrallaan myönnetty yleisavustus ei poista sen saajan vuotuista raportointivelvollisuutta. Järjestöt voivat hakea ensimmäiset kaksivuotiset yleisavustukset vuoden 2024 valtionavustushauissa. Kaksivuotiset yleisavustukset rahoitetaan valtion yhden vuoden talousarviosta.

Järjestöille myönnettävät kaksivuotiset yleisavustukset ja niiden kokeileminen ovat EPT-verkoston mielestä kannattava järjestelmä. Pidempiaikaiset avustukset vähentävät hallinnollista taakkaa ja tukevat pitkäaikaisten tavoitteiden saavuttamista. Kahden vuoden avustuspäätökset antavat myös joustonvaraa budjetointiin sekä lisäävät mahdollisuuksia yhteistyöhön, pitkäaikaiseen suunnitteluun ja hyvään henkilöstöhallintoon. Kannattavaa on kuitenkin myös se, että avustuksista raportoidaan vuosittain.

EPT-verkosto kannattaa järjestöjaoston ehdotusta siitä, että rahoitusten myöntämistä tulisi nopeuttaa. Viivästykset vaikeuttavat järjestöjen työtä esimerkiksi henkilöstön palkkaamisen osalta.

Ehdotus 7: Järjestöt välittävät valtionavustuksia edelleen siirron saajille mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla.

Valtionavustusten edelleen välittäminen perustuu tuotonjakoministeriöissä valtionavustuslain uudistamisen yhteydessä laadittavaan tulkintaohjeeseen. Tuotonjakoministeriöiden valtionavustusehdot ja -rajoitukset sekä delegointisopimusmallit yhdenmukaistetaan. Samalla varmistetaan, että siirron saajille edelleen välitettyjen valtionavustusten käyttöä koskeva tieto on avointa ja läpinäkyvää valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaisesti.

Järjestöt ovat keskenään erittäin erilaisia, ja niiden toimintaperiaatteet vaihtelevat. Moni järjestö toimii itsenäisesti eli tekee varainhankintaa sekä hakee avustuksia itse. Näillä järjestöillä on usein palkattua henkilökuntaa, sillä rahoituksen hallinta vaatii usein ammattilaisen panostuksen. Näiden järjestöjen lisäksi on pieniä, usein paikallisia järjestöjä, jotka toimivat ainoastaan vapaaehtoisvoimin. Järjestöjen toiminta on pienimuotoista, ja rahoitusta he voivat saada isompien järjestöjen kautta esimerkiksi jäsenyyden avulla.

Valtionavustusten delegointi on usein pienten järjestöjen toiminnan elinehto. Tästä syystä delegointia ei tulisi vaikeuttaa ja lisätä hallintoressurssien tarvetta pienjärjestöille. Delegointisopimusten ja -ehtojen yhdenmukaistaminen ja niiden arviointi on kuitenkin tärkeää yhdenvertaisuuden ja läpinäkyvyyden kannalta, sillä myös pienten avustusten käyttötarkoitusten tulee olla selkeitä ja toiminnan arvioitavissa. Avustusten myöntäjien pitää olla arvioinnissaan erityisen selkeitä.

Yhteistyöhankkeiden rahoitusta tulee selvittää erikseen. Järjestöillä on valmiuksia ja halukkuutta yhteistyöhön, ja yhteistyön kautta saavutetaan synergiaa. Yhteistyön rahoituskokonaisuutta on hyvä muokata niin, että yhteistyömahdollisuudet paranevat.

Ehdotus 8: Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä.

Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä järjestämällä sen tiimityönä. Taloustarkastuksen tehtävät on myös perusteltua yhdenmukaistaa vastuineen tuotonjakoministeriöissä. Järjestöjen taloutta ja toiminnan tai hankkeen tuloksellisuutta sekä toimintaympäristömuutoksia koskevaa tietoa hyödynnetään entistä laajemmin valtionavustusprosessien eri vaiheissa.

EPT-verkosto kannattaa tiimityöskentelyä valtionavustusten käsittelyssä. Tiimityön tuloksena tieto avustuskohteesta kasvaa ja tietoa on yhä useammalla. Täten järjestöillä on myös useampi kontaktihenkilö, joka voi antaa palautetta tarvittaessa. Avustusprosessista saatu palaute on erittäin tärkeää ja sen saaminen tukee järjestöjä työssään sekä tukee yhä parempien käytäntöjen saavuttamista esimerkiksi raportoinnissa ja suunnittelussa. Palautteen vertaaminen koko toimintakenttään on myös tärkeää kehittymisen kannalta.

3 Valtionavustustoiminnan kehittäminen

Yleiset huomiot Järjestöjä koskevat valtionavustuskäytännöt: Ehdotukset niiden kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi -julkaisusta

EPT-verkosto kiittää järjestöjaostoa ehdotuksista järjestöjä koskevista valtionavustuskäytäntöjen kehittämisestä. Ehdotuksissa näkyy monia sellaisia teemoja, joista verkostossa on puhuttu ja joista on myös järjestöissä kannettu huolta. On myös hyvä, että näistä ehdotuksista voidaan nyt lausua. Verkosto kannattaa lisäksi järjestöjaoston ehdotusta monialaisen toimeenpanoryhmän perustamisesta ehdotusten toteuttamiseksi.

Julkinen keskustelu järjestörahoituksesta on viime aikoina tuonut selkeästi esiin sen, että tietoa järjestöjen toiminnasta tarvitaan. Ei riitä, että jokainen järjestö tuo esiin toimintaansa eri alustoilla, vaan tarvitaan myös yhteistä tietoa sekä kattavia tapoja kuvailla järjestökenttää. Verkoston mielestä esitetyt uudistukset vastaavat tiedon tarpeeseen sekä tukevat lisäksi järjestöjä toimimaan yhä paremmin. Mahdollisia järjestöjen rahoitusuudistuksia silmällä pitäen järjestöjä koskevan tiedon keruun kehittäminen on erityisen tärkeää.

Verkosto esittää kuitenkin huolensa siitä, tuleeko järjestöjen monimuotoisuus tarpeeksi esiin uudistuksessa. Järjestöt ovat kooltaan, varallisuudeltaan, toiminnaltaan ja toimintakentältään erilaisia, ja joskus yhteisiä nimittäjiä on vaikea löytää. Niinpä toiminnan laadun mittaaminen, yhteisten toimintatapojen kehittäminen ja yhteisten sähköisten työkalujen käyttöönotto tulee olemaan haastavaa, mutta tärkeää.

Valtionavustustoiminnan kehittämistä koskevat yleiset huomiot

-

Eloranta Annika
Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto